

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHORS	Saija Inkeroinen
TITLE	Tieto ei lisää tuskaa - potilaan oikeus tietää kivusta ja sen hoidosta
YEAR	2024
VERSION	Final Draft
JOURNAL	Kipuviesti
CITATION	Inkeroinen, Saija. "Tieto ei lisää tuskaa - potilaan oikeus tietää kivusta ja sen hoidosta" Kipuviesti, no.1, 2024, pp.35-37.
URL	https://www.skty.org/kipuviesti/

Pääotsikko: Potilaan oikeus tietää kivusta ja sen hoidosta

Kirjoittajan nimi: Saija Inkeroinen

Oppiarvot: Terveystieteiden maisteri, TtK, th, sh

Ammattinimike: Väitöskirjatutkija

Yhteystiedot: saanin@utu.fi, +358400760698, Kuohukuja 1 m 215, 20540 Turku

Lyhennelmä: Potilaan oikeudet ovat moraalisia ja laillisia oikeuksia. Yksi keskeisimmistä potilaan oikeuksista on oikeus tietää omasta terveydestään, kuten kivusta ja sen hoidosta. Tämän vastineena on ammattilaisten velvollisuus ohjata potilasta kivusta ja siihen liittyviin päätöksiin vaikuttavista seikoista.

Oikeudet lyhyesti

Oikeus on esiintynyt Suomen kielessä nykymerkityksessään jo Mikael Agricolan teksteissä. Oikeus on johdettu sanasta oikea, joka monimerkityksisenä viittasi muun muassa konkreettiseen suoraan ja vasemman, käyrän ja väärän vastakohtaan.(1) Edelleen oikeus kattaa laajemman merkityksen, ja sitä voidaan määritellä monin eri tavoin. Subjekttiivinen oikeus tarkoittaa jonkun oikeutta johonkin ja objektiivinen oikeus puolestaan viittaa oikeusjärjestelmään.(2, s. 66) Tässä artikkelissa potilaan oikeus tietää on subjektiivinen odotusoikeus, joka tarkoittaa yksilölle oikeusjärjestyksen mukaan kuuluvaa etua tai valtaa johonkin (tietoon).(2, s.68-69,3) Odotusoikeuksien vastine on velvollisuus.(3,4)

Potilaan oikeuksia voidaan tarkastella ihmisoikeuksien alakategoriana.(5,6) Ihmisoikeuksien juuret puolestaan ovat länsimaisessa laissa, kristillisessä etiikassa, liberalismissa ja valistusajassa.(7) Ihmisoikeudet on nimetty *Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa* vuonna 1948 sekä sen jälkeen julkaistuissa ihmisoikeusjulistuksissa. Potilaan oikeuksia mukailevia ajatuksia voidaan havaita jo antiikin Kreikan ajoilta, mutta ihmisoikeusjulistus ja sen aikaiset tapahtumat ovat tunnistettava käännekohta myös potilaan oikeuksien kehityksessä. Toisen maailmansodan aikana potilaille tehdyt epäeettiset toimenpiteet, kuten kipua aiheuttavat tutkimukset ilman kivun lievitystä tai tietoon perustuvaa suostumusta, sai

aikaiseksi potilaan oikeudet tunnustavia julistuksia esimerkiksi Maailman lääkäriliiton toimesta.(3) 1960–70-luvun kansalaisyhteiskunnan toiminta, oikeudenkäynnit ja potilaan itsemääräämisoikeuden korostuminen kuitenkin nostivat esiin tarpeen erillisille ihmisoikeuksille, jotka koskevat yksilöitä potilaan asemassa.(5,6,8) Ensimmäisiä yksinomaan potilaan oikeuksia julistavia dokumentteja olivat muun muassa *American Hospital Association:n Patient's Bill of Rights* vuonna 1973 Yhdysvalloissa ja *Hospital Committee of the European Economic Community:n Charter of the Hospital Patient* vuonna 1979 Euroopassa.(5,6)

Potilaan oikeus tietää

Yksi potilaan oikeuksista on oikeus tietää omasta terveydestä ja hoidosta. Tämä oikeus juontuu itsemääräämisoikeudesta: yksilöllä tulee olla vähintään riittävä tieto ja ymmärrys mielekkään valinnan tekemiseen ollakseen autonominen.(3) Terveystieteissä potilaan ja ammattilaisen välillä vallitsee tiedollinen epätasapaino: potilaalla on arvokasta tietoa omasta elämästään ja terveysongelmastaan, mutta ammattilaisen tieto terveysongelmasta, sen hoidosta ja terveyspalvelujärjestelmästä tekee potilaan riippuvaiseksi ammattilaisesta ja asettaa siten potilaan haavoittuvaan asemaan.(5,9)

Potilaan oikeudet ovat moraalisia ja useissa maissa laillisia. Yksi maailman ensimmäisistä yksinomaan potilaan oikeuksia määrittelevistä laeista säädettiin Suomessa.(5) *Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785)* kuvaa moninaisesti potilaan oikeutta tietää. Sen mukaan ammattilaisella on velvollisuus antaa selvitys:

- Terveystilasta
- Hoidon merkityksestä
- Eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista
- Muista hoitoon liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hoitamisesta
- Selvitystä ei kuitenkaan tule antaa vastoin potilaan tahtoa tai silloin, kun on ilmeistä, että selvityksen antamisesta aiheutuisi vakavaa vaaraa potilaan hengelle tai terveydelle
- Selvitys on annettava siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön
- Tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan on huolehdittava tulkitsemisesta

Potilaan oikeudella tietää on vastineena ammattilaisen velvollisuus välittää tietoa. Useat ammattilaisten eettiset ohjeet erittelevät tämän velvollisuuden. Esimerkiksi Kansainvälisen sairaanhoitajaliiton eettisten ohjeiden mukaan hoitajien tulee varmistaa yksilön ja läheisten tiedon ymmärrettävyys, paikkansapitävyys, riittävyys ja oikea-aikaisuus siten, että se sopii potilaan

kulttuuriin, kieleen, kognitiivisiin ja fyysisiin tarpeisiin sekä psykologiseen tilaan (elementti 1.3). Kansainvälisen lääkäriiiton eettiset ohjeet puolestaan ohjeistavat lääkäreitä kunnioittamaan potilaan oikeutta tietoon hoitoprosessin joka vaiheessa ja varmistamaan tiedon saannin ja sen riittävyyden potilaan tietoon perustuvan suostumuksen antamiseksi (kappale 15).

Tieto lisää tuskaa?

Mitä sitten on tämä tieto, johon potilailla on oikeus? Oikeuksia on kritisoitu niiden epämääräisyydestä sen suhteen, mihin yksilöllä onkaan oikeus,(3) ja tiedon määrittely on totisesti haastavaa. Esimerkiksi klassinen tiedon määritelmä ”hyvin perusteltu tosi uskomus” ei välttämättä kuvaa henkilökohtaista, omaan terveyteen liittyvää tietoa täysin tyydyttävästi. Yksi tapa havainnollistaa tietoa on tiedon tasot: data, informaatio ja tieto (knowledge).(10) Tiedon tasolle vaaditaan datan ja informaation jalostamista, jotta niistä muodostuu ymmärrettävää, sovellettavaa ja hyödynnettävää tietoa,(10) esimerkiksi potilaan yksilöllisessä elämäntilanteessa.

Tiedon ohessa myös kivun hoito on ihmisoikeus. Monien ammattilaisten, kuten hoitajien ja lääkäreiden, eettisissä ohjeissa on eritelty velvollisuus lievittää kipua ja/tai kärsimystä. Kivun hoito oikeutena ei kuitenkaan tarkoita sitä, että potilas voisi vaatia itselleen haluamaansa hoitoa. Oikeus toteutuu harkitulla, perustellulla ja potilaan ja ammattilaisen yhdessä suunnittelemalla ja toteuttamalla kivun hallinnalla ja hoidolla.(11)

Tieto kivusta ja sen hoidosta on osa potilaan oikeutta hyvään hoitoon,(12, s. 287-299) joka on niinikään määritelty *laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785)*. Subjekttiiviseen hyvään kivun hoitoon sisältyy kokemus kohtelusta ja kohtaamisesta, ja ammattilaisen laiminlyönti tiedon jaossa puolestaan voidaan tulkita jopa ihmisoikeussopimusten määrittämäksi epäinhimilliseksi tai halventavaksi kohteluksi.(12, s. 295) Potilaalla on mahdollisuuksien mukaan oikeus tietää ainakin kivun kestosta ja voimakkuudesta.(12, s. 295) Oikeuden toteutumisen lisäksi tieto ja potilasohjaus voivat vähentää kipua ja tukea kivun hallintaa.(13–17) Sanonta ”tieto lisää tuskaa” ei siis välttämättä pidä paikkansa. Kivun hallinnan näkökulmasta vaikuttaisi siltä, että tiedon tulisi olla sisällöltään moniulotteista, ohjauksen pitkäkestoista (14) ja harkita ohjauksen yhdistämistä muihin kivun hallinnan interventioihin.(15,16) Ohjauksen tulisi olla potilaslähtöistä huomioiden potilaan kokemukset ja aiempi tietopohja.(17) Lisäksi tulee huomioida ammattilaisen ohjausosaaminen.(17)

Potilaan oikeuksien mukaan tiedon jakaminen on paitsi velvollisuus, myös keskeinen osa potilaan hoitoa. Tiedonsaantioikeuden kunnioittaminen kuuluu osaksi kivun hoitoa ja voi edistää kivun

hallintaa. Kun potilaalla on tiedolliset valmiudet hoitaa itseään aktiivisesti, se voi johtaa parempiin hoitotuloksiin ja auttaa potilas elämään itselleen mielekästä elämää.

Lähteet

1. Rautiainen P, Kostiainen A, Kurki V, Soininen N, Määttä T. Oikeus ja sen tutkiminen. Tampere: Vastapaino; 2023.
2. Kurki V. Oikeuksien intressiteorian puolustus. In: Aalto-Heinilä M, Kurki V, editors. Mitä oikeudet ovat? Gaudeamus; 2019.
3. Beauchamp TL, Childress JF. Principles of Biomedical Ethics. 7th Edition. New York: Oxford University Press; 2013. 480 p.
4. Hohfeld WN. Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning. Yale Law J. 1917;26(8):710–70.
5. Nys H, Goffin T. Mapping national practices and strategies relating to patients' rights. In: Wishmar M, Palm W, Figueras J, Ernst K, van Ginneken E, editors. Cross-border health care in the European Union Mapping and analysing practices and policies. The European Observatory on Health Systems and Policies; 2011. (Observatory Studies Series).
6. d'Oronzio JC. A human right to healthcare access: returning to the origins of the patients' rights movement. Camb Q Healthc Ethics CQ Int J Healthc Ethics Comm. 2001;10(3):285–98.
7. Pagden A. Human Rights, Natural Rights, and Europe's Imperial Legacy. Polit Theory. 2003;31(2):171–99.
8. PRE-MAX Consortium. Patients' Rights in the European Union - Mapping eXercise. Brussels: European Commission; 2016.
9. Inkeroinen S, Virtanen H, Stolt M, Leino-Kilpi H. Patients' right to know: A scoping review. J Clin Nurs. 2023;32(15–16):4311–24.
10. Mingers J, Standing C. What is Information? Toward a Theory of Information as Objective and Veridical. J Inf Technol. 2018 Jun 1;33(2):85–104.
11. Brennan F, Lohman D, Gwyther L. Access to Pain Management as a Human Right. Am J Public Health. 2019 Jan;109(1):61–5.
12. Pahlman I. Potilaan itsemääräämisoikeus. Helsinki: Edita Prima Oy; 2003.
13. Furlong B, Etchegary H, Aubrey-Bassler K, Swab M, Pike A, Hall A. Patient education materials for non-specific low back pain and sciatica: A systematic review and meta-analysis. PloS One. 2022;17(10):e0274527.
14. Joypaul S, Kelly F, McMillan SS, King MA. Multi-disciplinary interventions for chronic pain involving education: A systematic review. PloS One. 2019;14(10):e0223306.

15. Marris D, Theophanous K, Cabezon P, Dunlap Z, Donaldson M. The impact of combining pain education strategies with physical therapy interventions for patients with chronic pain: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Physiother Theory Pract.* 2021 Apr;37(4):461–72.
16. Sinatti P, Sánchez Romero EA, Martínez-Pozas O, Villafañe JH. Effects of Patient Education on Pain and Function and Its Impact on Conservative Treatment in Elderly Patients with Pain Related to Hip and Knee Osteoarthritis: A Systematic Review. *Int J Environ Res Public Health.* 2022 May 19;19(10):6194.
17. Watson JA, Ryan CG, Cooper L, Ellington D, Whittle R, Lavender M, et al. Pain Neuroscience Education for Adults With Chronic Musculoskeletal Pain: A Mixed-Methods Systematic Review and Meta-Analysis. *J Pain.* 2019 Oct;20(10):1140.e1-1140.e22.